

Esitelmää

EU-maatalousratkaisun kansantaloudellisista vaikutuksista

HEIKKI HAAVISTO

*Miksi maataloudella on erityisasema**

Maataloudella on kehittyneissä markkinatalousmaissa ja erityisesti Euroopassa erityisasema, sillä vain tässä elinkeinossa valtio puuttuu markkinoiden toimintaan varsin laajasti ja tulee ilmeisesti puuttumaan tulevaisuudessakin. Maatalouden vahva säätely on jatkunut, vaikka yleinen taloudellisen ajattelun ja talouspolitiikan valtavirta on kulkenut vapaiden markkinavoimien ja tehostuvan kilpailun sekä vähenevän säätelyn suuntaan.

Kysymys ei ole siitä, että maataloustuottajat etujärjestönä olisivat pystyneet estämään markkinatalouden ideologian täyden tunkeutumisen maatalouselinkeinon Euroopan eri maissa. Tuottajat ovat kylläkin vastustaneet nopeaa ja rajua muutosta, mutta eivät olisi siinä onnistuneet, ellei taustalla olisi syvempiä syitä, joiden takia valtiolla ja yhteiskunnalla on tarve puuttua maatalouden rakenteen muutokseen ja markkinoiden toimintaan.

Ehkä tärkein niistä on, että elintarvikkeet ovat elämälle välttämättömiä tuotteita, joiden saannissa ei uskalleta jättäytyä täysin tai edes

suurimmaksi osaksi kansainvälisten markkinoiden varaan. Useissa maissa kokemukset kriiseistä, joissa elämän jatkuminen riippuu ruoan tuotannosta, pitävät yllä tarvetta turvata jonkinasteinen oma tuotanto. Tämä oli nähdäkseni myös pääsyy siihen, että viime vuonna päättynyt GATT-kierros ei johtanut ratkaisevan suuriin muutoksiin maataloustuotteiden kaupan vapauttamisessa, vaikka suurten viejämaitten, eritoten USA:n intressi olisi sitä edellyttänyt.

Toinen syy säätelyyn liittyy ympäristönsuojeluun ja maaseutupolitiikkaan. Tässä suhteessa eri valtioiden ja EU:n yhteinen intressi säätelyyn on jopa vahvistumassa. Markkinavoimien paine on johtanut intensiiviseen viljelyyn, jossa käytetään niin suuria lannoitteiden ja torjunta-aineiden määriä, että niiden ympäristövaikutukset ovat tuhoisia monessa suhteessa, mm. pohjavedelle ja vesistöille. Kotieläintuotannossa taas vapaan kilpailun tehokkuuspaineet ovat johtaneet erittäin suuriin maito- ja lihantuotantoyksiköihin, jotka käyttävät halvalla kehitysmaista tuotuja rehuja. Niiden aiheuttama jätekuormitus on muodostunut sietämättömäksi. Ympäristövaikutukset hallitaan paljon paremmin pienemmissä, hajaantummin sijaitsevista tuotantoyksiköissä. Tuotantokeskittymät puolestaan johtavat laajojen,

* Perustuu esitelmään, jonka ulkoasiainministeri Heikki Haavisto piti Kansantaloudellisessa yhdistyksessä 29.8. 1994.

vähemmän suotuisten maaseutualueiden tyhjenemiseen.

On aiheellista korostaa näinkin selvästi muiden tavoitteiden kuin puhtaasti taloudellisen tehokkuuden painoa maatalouspolitiikassa. Teen näin siittäkin syystä, että ekonomistien ja tutkimuslaitosten arvioissa Suomen ja Euroopan unionin maataloutta koskevan sopimuksen vaikutuksista kansantalouteen nämä muut tavoitteet eivät ole saaneet riittävää huomiota. Kaikki merkittävät tavoitteet tulee ottaa huomioon sopimuksen vaikutuksia arvioitaessa.

Vaikutusten arviointi tulee tästä syystä huomattavan paljon vaikeammaksi tehtäväksi, kuin pelkästään taloudelliseen maksimihyötyyn tähtäävässä analyysissä. Näissä analyysissä on yleisesti todettu, että EU-jäsenyyden toteutuessa sopeutuminen alhaisempaan tuottajahintojen tasoon johtaa kolmasosan tai puolet pienempään maataloustuotannon määrään, mutta näin vapautuvien tuotantoresurssien siirtyessä tuottavampiin elinkeinoihin, kansantalouden kokonaishyöty lisääntyy. Kokonaishyöty määritellään tällöin kuitenkin kapeasti. Samalla sivuutetaan kokonaan vaikea sopeutumisprosessi, joka tällaisesta tuotannon supistumisesta aiheutuu.

Vielä eräs maatalouspolitiikan tärkeä tavoite on mainittava. Se on yleiseurooppalainen yhteiskuntapoliittinen tavoite, jonka vaikutus on merkittävä. Erityisesti niissä maissa, joissa tilakoko on historiallisista syistä tai luonnonoloista johtuen pieni, on viljelijöille yhteiskuntapoliittisista syistä mm. maaseutuasutuksen turvaamiseksi pyritty turvaamaan kohtuullinen tulotaso sekä joitakin vastaavia sosiaali- ja talouspoliittisia ryhmiä, kuten teollisuustyöntekijöihin verrattuna. Tavoitetta ei ole yleensä kovin hyvin saavutettu.

Suomessa pientilavaltaisuteen on jouduttu erityisesti siksi, että kahteen otteeseen, heti maan itsenäistyttyä ja toisen kerran toisen maailmasodan jälkeisessä tilanteessa muodostettiin satoja tuhansia uusia pientiloja. Ne olivat yhteiskuntapoliittisesti välttämättömiä toi-

mia, mutta vaikuttavat vieläkin maatalouspolitiikan rajoitteena. Pienillä tiloilla ei ole ollut mahdollista saada kohtuullista toimeentuloa, minkä takia rakennemuutos Suomen maataloudessa on ollut nopeampi ja rajumpi kuin missään muualla Euroopassa, vaikka viljelijöiden tulotasosta on pyritty kohtuullisesti huolehtimaan.

Suomen maataloudesta

Suomessa maatalouden osuus bruttokansantuotteesta on noin 3 prosenttia ja työvoimasta noin 7 prosenttia. Maatalous on käynyt läpi erittäin voimakkaan rakennemuutoksen. Tekninen kehitys on tehnyt mahdolliseksi tuottavuuden nopean nousun maataloudessa. Tuotannon koneellistaminen ja kemiallistuminen sekä tilakoon kasvattaminen ovat nostaneet Suomessa tuottavuutta vuodesta 1960 lähtien noin 4 % vuodessa eli nopeammin kuin kansantaloudessa keskimäärin, mutta hitaammin kuin teollisuudessa. Sekä kasvinviljely että kotieläintuotanto ovat tehostuneet. Rationalisointia ja tuottavuuden nostamista on tuettu maatalouspolitiikalla, koska se on ollut keskeinen tekijä tuotantokustannusten alentamisessa ja kohtuullisen tulotason saavuttamisessa.

Maatalouden, elintarviketeollisuuden ja niistä riippuvien toimialojen yhteenlaskettu arvonlisäys on noin 34 miljardia markkaa, mikä vastaa metsäteollisuutemme nettovientituloa. Elintarvikesektori onkin kotimarkkinoiden tärkein tuontia korvaava sektori. On arvioitu, että kotimaisen elintarviketuotannon valuuttaa säästävä nettoarvo on 25 miljardia markkaa vuodessa.

Elintarviketalous työllistää noin 300 000 ihmistä eli 14 prosenttia koko ammatissa toimivasta väestöstä. Maatalouden kerrannaisvaikutukset tuotantoketjussa eteen- ja taaksepäin ovat suuria. Jokainen maatalouden noin 140 000 työpaikasta merkitsee yli 1 henkilön työllistämistä ketjun muissa osissa. Maataloudelle

panoksia toimittava teollisuus, maataloustarvikekauppa, tarvikkeisiin ja maataloustuotteisiin liittyvät kuljetukset ja maatilojen palvelujen tuottajat elintarvikkeiden jalostusketjun lisäksi ovat riippuvaisia kotimaisesta maataloustuotannosta.

Alueellisessa tarkastelussa elintarvikeketjun merkitys korostuu entisestään. Useissa lääneissä maatalouden osuus läänin työvoimasta on noin 20 prosenttia ja elintarviketeollisuuden työvoiman osuus on 10-15 prosenttia läänin teollisuuden työvoimasta. Erityisen suuri merkitys elintarvikeketjun työllistämisaikutuksella on Vaasan, Turun ja Porin, Uudenmaan ja Kuopion lääneissä.

Alkutuotannon vaikutus paikallisiin ja alueellisiin rahavirtoihin ja taloudelliseen kehitykseen on merkittävä. Maatalouden kautta maaseudulle ohjautuu vuosittain myyntituloina ja tukina noin 25 miljardia markkaa. Tästä viljelijöille jäävä nettotulo on 5-6 miljardia ja loput käytetään mm. erilaisten maataloustuotannossa tarvittavien panosten ja palvelujen hankintaan.

Maatilataloudessa on noin 100 miljardin markan pääomakanta, josta velkapääomaa on 25 miljardia. Elintarviketeollisuuden lainakanta on noin 13 miljardia. Jos suomalainen elintarviketalous ei selviytyisi tulevissa muutoksissa, olisi luottotappioiden summa verrattavissa nykyiseen pankkitukeen.

Maataloudella ja sen myötä koko elintarvikesektorilla on kansantaloudessamme merkittävämpi rooli, kuin maatalouden 3 prosentin bkt-osuudesta ja 7 prosentin osuudesta ammatissa toimivasta väestöstä voitaisiin päätellä.

EU:n maatalouspolitiikasta

Maatalous on myös Euroopan unionissa poikkeuksellisessa asemassa. Alkuperäinen talousyhteisö oli perustamisvaiheessaan alituotantoalue ja yhteinen maatalouspolitiikka (CAP) luotiin tuotantoa kannustavaksi. Maatalous-

tuotteiden yhteismarkkinoiden nopea kehittäminen oli tärkeä osa perustajamaiden välistä poliittista ratkaisua. Siten yhteinen maatalouspolitiikka kirjattiin osaksi Rooman sopimuksen perussääntöjä ns. neljän vapauden rinnalle.

CAP merkitsee maataloustuotteiden vapaata kauppaa unionin sisällä, EU:n oman tuotannon suosimista sekä keskitetysti hoidettua hinta- ja tukipolitiikkaa. Rooman sopimuksessa yhteisen maatalouspolitiikan tavoitteiksi määriteltiin maatalousväestön kohtuullisen toimeentulon säilyttäminen, maaseutuelinkeinojen kehittäminen sekä maataloustuotteiden hintojen ja markkinoiden vakauttaminen. Myös elintarvikehuollon turvaaminen, kohtuulliset kuluttajahinnat sekä maatalouden tuottavuuden nostaminen kirjattiin CAPin tavoitteiksi. Nämä tavoitteet ovat yhä voimassa Euroopan unionissa.

Yhteinen maatalouspolitiikka on monimutkainen poliittinen kompromissi nykyisten jäsenmaiden etujen välillä. Se on rakentunut eri jäsenmaiden luonnonolosuhteiden, tuotevalikoiman ja tarpeiden pohjalta. CAPilla on ollut merkittävä vaikutus tuotannon sijoittumiseen unionin sisällä. Erilaisilla tukijärjestelmillä, valuuttakursseilla ja kiintiöillä tuotannon sijoittumista on pyritty ohjaamaan myös epäedullisille alueille.

CAP on hallinnollisesti ja rahallisesti mittaava järjestelmä. Euroopan maatalouden ohjaaja takuurahasto FEOGA, josta maksetaan EU:n osuus yhteisen maatalouden kustannuksista, vei vuonna 1993 53 prosenttia unionin budjetista. Tästä suurimman osan veivät takuurahastosta rahoitettavat hinta- ja markkinamekanismien mukaiset kustannukset, tuotannon ohjaustoimet sekä tuotantopalkkiot. Suurin osa yhteisesti rahoitettavasta tuesta ohjautuu tehokkaille maatalousmaille ja suurille tiloille. Yhteinen maatalouspolitiikka on johtanut eräissä jäsenmaissa vakaviin ympäristöongelmiin. Siksi viimeisimmällä CAPin uudistuksella pyrittiin tukijärjestelmiä tarkistamalla suuntaamaan tuotantoa nykyistä ympäristö- ja maa-

seutuystävällisempään suuntaan. Tässä onnistuttiin vain osittain. Unionin sisällä kamppailee kaksi maatalouspoliittista linjaa: tuotannon tehokkuuden lisäämiseen ja maailmanmarkkinahintatason saavuttamiseen tähtäävä suuntaus sekä ympäristö-, asutus- ja maaseutupoliittiset näkökohdat huomioon ottava suuntaus. Uuden poliittisen tasapainon löytäminen näiden välillä on vaikeaa, jollei mahdotonta.

EU:n maatalousjärjestelmässä sovitaan vuosittain maataloustuotteiden hinnoista ja yhteisistä maksuista. Tavoitehintaa on korkein mahdollinen viljelijöiden tuotteistaan saama hinta. Kun lisääntyvän tarjonnan seurauksena tuettujen tuotteiden (voi, maitojauhe, naudanjauha, vehnä, ruis, ohra) hinta painuu alle alimman sovittun hinnan eli ns. interventiohinnan, laukeaa varastoonostomekanismi. Kynnyshinta on alin mahdollinen hinta, jolla unionin ulkopuolelta voidaan tuoda maataloustuotteita unionin alueelle. Kynnyshinta muodostuu maailmanmarkkinahinnasta ja sen päälle asetettavasta tuontimaksusta.

Neuvottelutuloksesta

Suomen ja EU:n välisissä jäsenyysneuvotteluissa elintarviketalous oli keskeisessä asemassa, koska jäsenyydessä Suomen maatalous joutuisi sopeutumaan uuteen, EU:n sitovaan ja yksityiskohtaiseen ylikansalliseen säätelyjärjestelmään. Nykyisten jäsenmaiden tarpeita varten kehitetty yhteinen maatalouspolitiikka ei sellaisenaan ota huomioon pohjoisia tuotanto-olosuhteitamme ja niistä aiheutuvia erityistarpeita. Siksi Suomen maatalouden selviytymismahdollisuudet osana EU:n maataloutta olisivat heikot.

EU:n komissio ja nykyiset jäsenvaltiot olivat kuitenkin maatalousneuvotteluissa joustamattomia. Jäsenyyttä hakeneille maille mahdollisesti annettavien poikkeusten nähtiin uhkaavan CAPin pysyvyyttä ja toimivan esimerkkinä nykyisille jäsenmaille.

EU:n tiukkojen asenteiden takia Suomi ei saavuttanut neuvotteluille asettamia tavoitteita. Oma lähtökohtanamme oli, että epäsuotuisasta ilmastostamme ja pienestä tilakoostamme aiheutuvat kilpailuhaitat tulisi voida korvata erityisellä, yhteisesti rahoitettavalla, pysyvällä pohjoisella tuella ja että rakenne- ja sopeutusta varten tarvittaisiin 8-10 vuoden siirtymäkausi CAPin mukaisen järjestelmän käyttöönotossa.

Kun Ruotsi oli valmis siirtymään heti EU:n tuottajahintatasoon, kun LFA-ratkaisu oli Ruotsia tyydyttävä ja kun se sai oikeuden maksaa pohjoista tukea Uppsalan pohjoispuolisilla alueilla, hyväksyi se unionin esityksen ja veti samalla jäsenyyssovimuksen peruslinjat maatalouden osalta. Ruotsille ratkaisu oli helppo, sillä sen päämaatalousalueet ovat Suomen eteläpuolisilla alueilla. Sen maatalouden yritysrakenne on myös huomattavasti parempi kuin Suomen, sillä se ei ole joutunut toteuttamaan maareformeja tällä vuosisadalla ja muiden elinkeinojen työvoiman tarve on mahdollistanut tilakoon nopean kasvun.

Suomi sai neuvotteluissa sovittua oikeudesta käyttää EU:n voimassaolevia tuki-instrumentteja: CAP-tukea viljahehtaareille koko maassa, epäedullisten alueiden vuoristoLFA-tukea 85 prosentilla peltoalastamme sekä ympäristötukea koko maassa. Tämän lisäksi sovittiin viiden vuoden siirtymäkauden aikana käytettävästä sopeutustuesta sekä kokonaan Suomen omista varoista rahoitettavasta kansallisesta erityistuesta. Joudumme ottamaan käyttöön EU:n tuottajahinnat heti jäsenyyden alkamissa. Se merkitsee viljelijöiden tuotteistaan saamien hintojen alenemista 40-65 prosentilla yhdessä yössä.

Maataloustuotannon volyyymi pystyttäisiin neuvoteltujen kiintiöiden puolesta säilyttämään suunnilleen nykyisellä tasolla. Tuotannon määrän tulevaisuudessa ratkaisee kuitenkin sen kannattavuus.

Tuottajahintojen alenemisen ja nykyisin käytössä olevien tukien poistumisen arvioidaan alentavan maatalouden bruttotuloja nykyiseen verrattuna noin 50 prosentilla eli 13 miljardilla markalla. Laskelmissa on vertailuhintoina käytetty Tanskassa ja Saksassa maksettuja tuottajahintoja. Viljelijöiden tuotteiden markkinointi ja tuotteistaan saamat hinnat riippuisivat ratkaisevasti elintarviketeollisuutemme kilpailukyvyistä ja sen myötä syntyvästä maksukyvyistä. Jäsenyys alentaisi jossakin määrin maatalouden tuotantokustannuksia eräiden veroluonteisten maksujen poistuessa ja kilpailun kiristyessä. Tästä on ensimmäisenä jäsenyysvuonna arvioitu kertyvän noin 2 miljardin markan säästöt.

Jotta maatalousyrittäjät eivät EU:n jäsenyydessä joutuisi täysin kohtuuttomaan tilanteeseen, on hallitus laatinut esityksen neuvottelutulosta täydentävistä välttämättömistä kansallisista toimenpiteistä. Niiden avulla pyritään osittain kuroma an umpeen viljelijöiden tuloihin mahdollisesta EU-jäsenyydestä aiheutuvaa kuilua, jota EU:n yksin tai yhdessä Suomen kanssa rahoittamat tukimuodot eivät kata.

Neuvotteluissa sovittu viiden vuoden sopeuttamisaika on maatalouden rakennekehityksen kannalta liian lyhyt. Tilakoon kasvattaminen vaatii pääomia, joiden irrottaminen tuotannon kannattavuuden merkittävästi heikentäessä tuottaa vaikeuksia. Tilannetta pahentaa se, että tilat, joilla olisi tuotannon tehokkuuden kannalta parhaat edellytykset selviytyä unionin jäsenyydessä, ovat tällä hetkellä kaikkein velkaisimpia ja niiden selviytyminen edes siirtymäkauden yli näyttää vaikeimmalta.

Maatalouden kansallisista tukitoimista, varastojen arvonalennuksen korvauksesta, elintarviketeollisuuden tuista ja Suomen osuudesta yhteisesti EU:n kanssa rahoitettaviin tukiin kertyisi ensimmäisenä jäsenyysvuonna noin 4 miljardia nykyistä maatalousbudjettia suurempi menoerä. Kolmannesta jäsenyysvuodesta eteenpäin alitettaisiin nykyisen maatalousbudjetin menojen taso.

Maatalouden EU-sopeutuksen vaikutuksista

EU-jäsenyyden toteutuessa maatalous on vaikean sopeutumisprosessin edessä. Tuottajahintataso alenee heti jäsenyyden alusta keskimäärin 40-45 prosenttia. Maa- ja metsätalousministeriön asiantuntijat ovat arvioineet, että viljelijöiden maataloustulo alenee nykyiseen verrattuna keskimäärin 15 prosenttia kaikkien kaavailtujen tukitoimien soveltamisen jälkeenkin. Tuotantosunnittain ja tilakohtaisesti erot tulojen alenemisessä ovat suuria. Kannattavuuden heikkenemisen seurauksena on arvioitu, että puolet maataloistamme tulee lopettamaan tuotantonsa seuraavan 10 vuoden aikana.

Viljelijöiden tulonmenetykset ja kansallisen tukipaketin staattiset vaikutukset voidaan jo nyt hahmottaa kohtuullisen tarkasti. Sen sijaan näiden muutosten dynaamisia vaikutuksia - viljelijöiden päätöksiä muuttuneissa olosuhteissa - on erittäin vaikea ennustaa. Todennäköistä on joka tapauksessa, että tämänhetkiset tilakoon ja tuotantosunnan kehitystrendit muuttuvat varsin radikaalisti.

Maatalouden kannattavuuden heikkeneminen ja siirtyminen entistä enemmän suoran hehtaari- ja kotieläintuen suuntaan johtavat tuotannon määrän pienenemiseen. Tämä kiihdyttää tuotannon lopettamista ja tilojen poistumista aktiivituotannosta. Suora tulotuki ja ympäristötuki vähentävät kiihokkeita tuotannon rationalisoimiseen ja tuottavuuden nostamiseen, mutta kannattavuuden aleneminen voi toisaalta joissakin tapauksissa pakottaa pyrkimään tilakoon kasvattamiseen ja sitä kautta kustannustehokkuuden parantamiseen. Heikentyvä kannattavuus tekee tilakoon kasvattamisen ja muiden rakenneinvestointien rahoittamisen kuitenkin vaikeaksi.

EU:n maataloussopimuksen vaikutuksia kansantalouteen käsittelevissä tutkimuksissa ei yleensä ole kiinnitetty riittävää huomiota maatalouden vaikeaan sopeutumisprosessiin. On oletettu, että vapautuvat resurssit siirtyvät mui-

hin elinkeinoihin ja kansantalouden kokonaisyöty lisääntyy. Tällöin jätetään huomioimatta, että maatalouden maahan ja rakennuksiin sekä valtaosaltaan myös koneisiin ja laitteisiin sidotulle pääomalle ei juurikaan ole vaihtoehtoista käyttöä, joten nämä resurssit jäisivät käyttämättömäksi.

Maatalouden, sille panoksia tuottavan teollisuuden ja sen tuotteita jalostavan teollisuuden tuotannon väheneminen uhkaa laajoilla maaseutualueilla panna alulle työllisyyden ja väestön uuden supistumiskiirteen. Kun maatalouden tuotanto ja työvoima uhkaavat EU-jäsenyyden myötä mahdollisesti puolittua, laajojen maaseutualueiden perusasutus on uhattuna. On vaarana, että syntyy kierre, jota ei pystytä hallitsemaan varsinkin, kun maataloudella on voimakkaat kerrannaisvaikutukset elintarviketalouden työllisyyteen. Maaseudun väestöpohja saattaa heiketä niin, ettei tyydyttäviä peruspalveluja enää voida turvata.

Maatalouden työvoiman ja väestön siirtyminen taantuvilta maaseutualueilta muihin ammatteihin asutuskeskuksiin tulisi yhteiskunnalle erittäin kalliiksi, sillä heidän työllistämisenä olisi nykyisessä työllisyystilanteessa vaikeaa ja heitä varten jouduttaisiin rakentamaan asunnot ja luomaan peruspalvelut.

Elintarvikkeiden ulkomaankaupan tase vaikuttaa suoraan kansantalouden ulkoiseen tasapainoon. Perinteisesti maatalouskaupan tase on ollut alijäämäinen tuonnin arvon oltua 4-5 miljardia markkaa ja viennin runsaat 2 miljardia. Kaupan edustajien arvioiden mukaan markkinoiden avautuminen johtaa siihen, että noin

kolmasosa kuluttamastamme ruoasta tuodaan ulkoa vuosikymmenen loppuun mennessä. Tämä lisäisi vaihtotaseen vajetta noin 10 miljardilla markalla.

Elintarvikkeiden kuluttajahintojen arvioidaan EU-jäsenyydessä alenevan 5-10 prosenttia. Vaikka tuottajahintamme ovat nyt EU:n tuottajahintoja korkeammat, on elintarvikkeisiin soveltamamme liikevaihtoverojärjestelmän alkutuotevähennys alentanut merkittävästi elintarviketeollisuuden raaka-aineen hintoja. Elintarviketeollisuus ostaa siten jo nyt tärkeimmät maatalousperäiset raaka-aineet lähes EU:n hintatasolla. Mahdollinen 10 prosentin kuluttajahintojen aleneminen ei alentaisi kulutusmenoja kuin 1,5 % eli vuositasolla noin 4 miljardilla markalla. Se tuskin johtaisi yrityselämän toivomaan palkkatason alenemiseen.

Valtiontalouden maatalousmenot supistuvat jäsenyydessä. Kun maataloustuotannon jyrkkä supistaminen lisää työllisyysmenoja ja edellyttää uusia infrastruktuuri-investointeja, voi maatalouspääluokan menojen säästö johtaa kasvaviin menoihin muissa pääluokissa. Maataloustuotannon supistaminen lisää myös nettomaksujamme EU:lle sieltä saatavan maataloustuen supistuessa.

Elintarviketalous ja maaseutu ovat häviäjiä mahdollisessa EU:n jäsenyydessä. Niiden sopeuttaminen tulisi suorittaa niin, ettei niiden alasajosta aiheudu kansantaloudelle niin suuria sopeutumisongelmia, että se taloudellinen hyöty, joka EU:n jäsenyydestä olisi saatavissa, menetetään.